

Διαφορές Μαθητών και Μαθητριών Γυμνασίου ως προς την ηθική Συμπεριφορά και η Σχέση της με το Κλίμα Παρακίνησης, τους Στόχους Επίτευξης και την Ευχαρίστηση στο Μάθημα της Φυσικής Αγωγής

Νικόλαος Διγγελίδης & Χαράλαμπος Κρομμύδας
ΤΕΦΑΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει τη σχέση μεταξύ της ικανοποίησης από το μάθημα, του κλίματος παρακίνησης και των στόχων επίτευξης με την ηθική συμπεριφορά των μαθητών/τριών γυμνασίου στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Επίσης, να εξετάσει τυχόν διαφορές στην ηθική συμπεριφορά των μαθητών/τριών ως προς το φύλο και την τάξη. Στην έρευνα συμμετείχαν 525 μαθητές και μαθήτριες της πρώτης (Α'), δευτέρας (Β') και τρίτης (Γ') γυμνασίου από 5 σχολεία μιας πόλης της Θεσσαλίας (275 αγόρια και 300 κορίτσια), ηλικίας 12-15 ετών ($M=14.03\pm 0.87$). Η συλλογή των δεδομένων έγινε μέσω ερωτηματολογίων. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν τη δομική εγκυρότητα και αξιοπιστία των κλιμάκων που χρησιμοποιήθηκαν ($\alpha > .68$). Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψε θετική συσχέτιση των θετικών αθλητικών συμπεριφορών με την ικανοποίηση από το μάθημα, το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη μάθηση και το στόχο επίτευξης με προσανατολισμό στο έργο. Αντίθετα, οι αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές εμφάνισαν θετική συσχέτιση με το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην επίδοση και το στόχο επίτευξης με προσανατολισμό στο εγώ. Ο προσανατολισμός στο έργο, ο προσανατολισμός στο εγώ, η ικανοποίηση από το μάθημα και το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη μάθηση αποδείχθηκαν σημαντικοί παράγοντες πρόβλεψης των θετικών αθλητικών συμπεριφορών. Επιπλέον, ο προσανατολισμός στο εγώ, η ικανοποίηση από το μάθημα και το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην επίδοση αποδείχθηκαν σημαντικοί παράγοντες πρόβλεψης των αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών. Δεν υπήρξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των φύλων ή των τάξεων ως προς τις θετικές αθλητικές συμπεριφορές. Τα αγόρια είχαν υψηλότερα σκορ ως προς τις αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές σε σύγκριση με τα κορίτσια, ενώ αντίστοιχα, οι μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων είχαν υψηλότερα σκορ σε σχέση με τα σκορ των μικρότερων τάξεων. Τα παραπάνω αποτελέσματα αποτελούν μια βάση για την περαιτέρω εξέλιξη της έρευνας στους χώρους της ηθικής συμπεριφοράς και της φυσικής αγωγής.

Λέξεις κλειδιά: ηθική συμπεριφορά, ικανοποίηση από το μάθημα, κλίμα παρακίνησης, στόχοι επίτευξης, θετική αθλητική συμπεριφορά, αρνητική αθλητική συμπεριφορά

Fair Play in Physical Education Classes: Differences between Sex, Class and the Relationship between Fair Play and Lesson Satisfaction, Perceived Motivational Climate and Goal Orientations

Nikolaos Digellidis & Haralampos Krommidas
Department of Physical Education and Sports Sciences, University of Thessaly, Trikala, Hellas

Abstract

The purpose of this study was to examine the relationships among lesson satisfaction, perceived motivational climate, goal orientations with fair play in physical education classes. Also, to examine for possible differences in junior pupils' population concerning fair play between boys, girls or among classes. For this purpose, 525 pupils (275 boys, 300 girls), aged 12-15 from 7th, 8th, 9th grades from 5 schools participated in the present study. The study was held through questionnaires. The results supported the construct validity and the internal consistency of the scales that were used ($\alpha > .68$). Correlational analysis showed that positive athletic behaviors were positively related with lesson satisfaction, task-involving climate and task orientation. On the contrary, negative athletic behaviors were positively related with ego-involving climate and ego orientation. Furthermore, stepwise multiple regression analysis revealed that task orientation, ego orientation, lesson satisfaction and task-involving climate were significant predictors of positive athletic behaviors. Also, significant predictors of negative athletic behaviors were ego orientation, lesson satisfaction and ego-involving climate. In general, positive athletic behaviors' scores were higher compared with negative. Results revealed no significant differences between sex and class concerning positive athletic behaviors. However, there were found significant differences in negative athletic behaviors - boys had higher scores when compared with girls and also higher grades had higher scores when compared with lower grades. The results of this study imply the need for interventions concerning students' moral behaviors in physical education, especially as children grow-up.

Key words: fair play, lesson satisfaction, perceived motivational climate, goal orientations, positive - negative athletic behaviors

Εισαγωγή

Η ηθική είναι εκείνο το τμήμα της προσωπικότητας που εκφράζει το δεσμό του ατόμου με την κοινωνία (Βοσνιάδου, 1992; σελ. 76) και αποτελείται από κανόνες, έθιμα και αρχές που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά του προς τους άλλους ανθρώπους (Μπαλασάς, Πρώιος, Δογάνης, & Μπαλασάς, 2006). Ο ορισμός που χρησιμοποιείται σήμερα για να εκφράσει την ηθική συμπεριφορά και το ευ αγωνίζεσθαι στον αθλητισμό είναι το «τίμιο παιχνίδι» ή «Fair Play» (Χασάνδρα, 2006). Σύμφωνα με τη Χασάνδρα (2006, σελ. 212), το τίμιο παιχνίδι είναι μια φράση που χρησιμοποιείται για να αναδείξει την άποψη ότι «τα σπορ πρέπει να χρησιμοποιούνται για να διδάξουν θετικές ηθικές και κοινωνικές αξίες».

Η συμβολή του αθλητισμού στην ανάπτυξη της ηθικής έχει συζητηθεί αρκετά από ψυχολόγους, φιλοσόφους και κοινωνιολόγους διεθνώς. Υπάρχουν δύο διαφορετικές προσεγγίσεις όσον αφορά το ρόλο του αθλητισμού στην ανάπτυξη της ηθικής. Μια άποψη είναι αυτή που υποστηρίζει ότι ο αθλητισμός δε χτίζει το χαρακτήρα και δε συμβάλλει στην ανάπτυξη της ηθικής (Rees, 2000). Αυτή η άποψη υποστηρίζεται από το αποτέλεσμα της μελέτης των Proios, Doganis και Athanailidis (2004), που έδειξε ότι η συμμετοχή στον αθλητισμό δεν αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη διαμόρφωση της ηθικής. Επίσης, οι Bredemeier και Shields (1986), ερευνώντας τη σχέση μεταξύ αθλητικής συμμετοχής και ηθικής δε διαπίστωσαν καμιά σημαντική σχέση μεταξύ αθλητικής εμπειρίας και ηθικής σε αθλητές γυμνασίου.

Η άλλη άποψη θεωρεί ότι ο αθλητισμός μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της ηθικής μόνο μετά από μακροχρόνια κατάρτιση και παρέμβαση (Shields & Bredemeier, 2000). Διαχρονικές έρευνες που χρησιμοποίησαν προγράμματα παρέμβασης για την ηθική ανάπτυξη, έδειξαν ότι αυτά ενίσχυσαν και βελτίωσαν την ηθική των αθλητών (Hansen, Stoll & Beller, 2000; Μπαλασάς, 2003; Stoll & Beller, 2000). Σύμφωνα με τη Χασάνδρα (2006, σελ. 212), «ο αθλητισμός σίγουρα καλλιεργεί κάποιες αξίες ως κοινωνική, συμπεριφορική εκδήλωση αλλά το είδος των αξιών που προωθεί εξαρτάται στενά από το πώς διδάσκονται και εφαρμόζονται τα διάφορα αθλήματα. Άρα η διδασκαλία των σπορ από μόνη της χωρίς να περιλαμβάνει ειδικές στρατηγικές που να στοχεύουν στην ηθική ανάπτυξη δεν είναι δυνατόν να επιφέρει θετικές αλλαγές». Από την άλλη, είναι ιδιαίτερα δύσκολο η διδασκαλία της ηθικής να αποτελέσει πρωταρχικό στόχο του αθλητισμού και ιδιαίτερα του αγωνιστικού, όπου κυριαρχεί η «δίψα» της νίκης. Με βάση τα παραπάνω, το μάθημα της φυσικής αγωγής αποτελεί ίσως την πιο πρόσφορη περιοχή για την ανάπτυξη της ηθικής, διότι αφορά όλους τους μαθητές, είναι λιγότερο εμπορικό

και γραφειοκρατικό, είναι οργανωμένο, έχει κανόνες λειτουργίας, δε δίνει έμφαση στον ανταγωνισμό και τη νίκη, τα παιδιά είναι υπό την επίβλεψη του καθηγητή (Shields & Bredemeier, 1995; Χασάνδρα, 2006).

Από παλιά υπήρχε ένα ενδιαφέρον της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας με την ανάπτυξη της ηθικής συμπεριφοράς μέσα από την άσκηση και τα σπορ. Στον ελληνικό χώρο υπάρχει δυστυχώς ένδεια ερευνών για το θέμα. Σύμφωνα με τους Μουταφτοή και Δογάνη (2002) μόνο το 1.8% των δημοσιευμένων ερευνών στην Ελλάδα τα τελευταία 15 χρόνια έχει ασχοληθεί με την ηθική και τις αξίες στον αθλητισμό. Φαίνεται λοιπόν ότι η έρευνα προς αυτή την κατεύθυνση είναι εξαιρετικά ελλιπής.

Η ύπαρξη σημαντικών διαφορών στην ηθική, εξαιτίας της επίδρασης του παράγοντα «φύλο», έχει υποστηριχθεί σε έρευνες τόσο στο χώρο της φυσικής αγωγής (Bredemeier, 1994; 1995), όσο και στο χώρο του αθλητισμού (Bredemeier & Shields, 1984a; 1984b; 1986) αν και, σε γενικές γραμμές, ελάχιστοι ερευνητές έχουν εξετάσει τις διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών σε θέματα ηθικής λειτουργίας και συμπεριφοράς. Ειδικότερα, οι Bredemeier και Shields (1984b) εξέτασαν την ύπαρξη διαφορών στην ηθική μεταξύ 24 παικτών και 22 παικτριών της καλαθοσφαίρισης. Διαφορές αναζητήθηκαν και μεταξύ 110 κοριτσιών και αγοριών 4^{ης} ως 7^{ης} τάξης (Bredemeier, 1995). Σ' όλες τις παραπάνω μελέτες βρέθηκε το επίπεδο ηθικής να διαφέρει σημαντικά μεταξύ αγοριών και κοριτσιών. Αντίθετα, ο Proios (2005) σε έρευνά του με αθλητές αγωνιστικού αθλητισμού, δε διαπίστωσε σημαντικές διαφορές στην ηθική μεταξύ ανδρών και γυναικών. Ωστόσο, διαπίστωσε ότι η ηθική διαμορφώνεται διαφορετικά στους άνδρες και τις γυναίκες. Την παραπάνω διαπίστωση είχε ήδη υιοθετήσει παλαιότερα και η Gilligan (1982), η οποία θεωρεί ότι η ηθική των γυναικών τείνει να αντανάκλα ένα προσανατολισμό στη φροντίδα, ενώ οι άνδρες συνήθως υιοθετούν τη δικαιοσύνη για να προσεγγίσουν την ηθική.

Η παρακίνηση αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά που βρίσκονται στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος τόσο στη φυσική αγωγή όσο και στον αθλητισμό. Οι Harrison, Blakemore, Buck και Pellet (1996) αναφέρουν ότι παρακίνηση είναι η επιθυμία ενός ατόμου να ικανοποιήσει μια ανάγκη του, να επιτύχει ένα συγκεκριμένο στόχο και να προσπαθήσει να ξεπεράσει τον εαυτό του ή κάποιον άλλο. Ο Deci (1975) διαχώρισε τους παράγοντες που παρακινούν τα άτομα σε δύο κατηγορίες, τους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς παράγοντες. Σύμφωνα με την θεωρία της Γνωστικής Αξιολόγησης, που αναπτύχθηκε από τους Deci και Ryan (1985), εξωτερική παρακίνηση είναι αυτή που καθοδηγεί τις συμπεριφορές οι οποίες εκτε-

λούνται για να επιτευχθεί κάποιο αποτέλεσμα ή κάποια εξωτερική αμοιβή, ενώ εσωτερική είναι αυτή που καθοδηγεί συμπεριφορές που εκδηλώνονται για την ευχαρίστηση και την ικανοποίηση που πηγάζει από την εκτέλεσή τους και όχι για κάποιο εξωτερικό αντάλλαγμα. Η υπεροχή της εσωτερικής παρακίνησης έναντι της εξωτερικής έχει επισημανθεί σε έρευνες τόσο στη σχολική ψυχολογία (Gottfried, 1985) όσο και στην σχολική φυσική αγωγή (Goudas, Biddle, & Underwood, 1995). Οι έρευνες αυτές αναφέρουν ότι οι μαθητές που ήταν εσωτερικά παρακινημένοι είχαν καλύτερα αποτελέσματα στην μάθηση και συμμετείχαν με μεγαλύτερη ευχαρίστηση στο μάθημα από αυτούς που ήταν παρακινημένοι εξωτερικά.

Ένας από τους παράγοντες άλλωστε που συνθέτουν την έννοια της εσωτερικής παρακίνησης είναι αυτός της ευχαρίστησης-ικανοποίησης από το περιεχόμενο του μαθήματος (Ryan, 1982). Ο Martens (1996) αναφέρει ότι για να παρακινήθούν εσωτερικά οι μαθητές και μαθήτριες προς τη μάθηση, την ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων και τη θετική στάση προς την άσκηση, πρέπει τα περιεχόμενα του μαθήματος της φυσικής αγωγής να γίνουν περισσότερο ευχάριστα και διασκεδαστικά. Οι Duda και Nicholls (1992), εξετάζοντας τους στόχους επίτευξης μαθητών γυμνασίου σε σχέση με την ικανοποίηση από το μάθημα, βρήκαν ότι ο προσανατολισμός στο έργο σχετιζόταν θετικά με την άποψη ότι το μάθημα της φυσικής αγωγής και ο αθλητισμός γενικά ήταν διασκεδαστικά και ευχάριστα. Αντίθετα, ο προσανατολισμός στο έργο βρέθηκε ότι ήταν αρνητικά συσχετισμένος με το βαθμό στον οποίο το μάθημα ή ο αθλητισμός θεωρούνταν βαρετός. Οι Διγγελίδης και Παπαϊωάννου (2004) σε μελέτη τους με μαθητές και μαθήτριες ηλικίας 10-17 ετών, βρήκαν ότι όσο τα παιδιά μεγαλώνουν ηλικιακά, έχουν λιγότερη θετική εικόνα για το σώμα τους, καταβάλλουν λιγότερη προσπάθεια και διασκεδάζουν λιγότερο στο μάθημα. Σε επόμενη έρευνα των Διγγελίδη, Κοτσάκη, και Παπαϊωάννου (2005) με μαθητές και μαθήτριες Τμημάτων Αθλητικής Διευκόλυνσης βρέθηκε ότι τα αγόρια είχαν υψηλότερα σκορ από τα κορίτσια στις μεταβλητές της ικανοποίησης από το μάθημα, της διασκέδασης, της προσπάθειας, της ψυχικής πίεσης και της έλλειψης παρακίνησης.

Σημαντικοί μελετητές στο χώρο της φυσικής αγωγής έχουν υποστηρίξει ότι για την καλύτερη κατανόηση της παρακίνησης για επίτευξη πρέπει να προσδιοριστεί ο στόχος της συμπεριφοράς (Duda, 1993; Nicholls, 1992). Ο Nicholls (1989) έχει υποστηρίξει ότι τα παιδιά άνω των 10 ετών έχουν αναπτύξει πλήρως τουλάχιστον δύο τρόπους για το πώς θα κρίνουν την ικανότητά τους. Σύμφωνα με τον πρώτο τρόπο, τον προσανατολισμό στο εγώ (Nicholls, 1989), κριτήριο της επιτυ-

χίας ή της αποτυχίας είναι η σύγκριση με βάση τις νόρμες, τις ικανότητες ή τις επιδόσεις του ατόμου με τα υπόλοιπα άτομα και η ανάλογη κατάταξη (Williams, 1994). Προσπαθούν να φέρουν αποτελέσματα καταβάλλοντας την ελάχιστη προσπάθεια, νιώθουν μειονεκτικά όταν κάνουν λάθη, η χαμηλή απόδοση είναι αποτρεπτικός παράγοντας για τη συμμετοχή τους στην άθληση (Dweck & Leggett, 1988), και είναι πολύ πιθανό να σταματήσουν να καταβάλλουν προσπάθεια μετά από συνεχείς αποτυχίες γιατί δεν θα μπορούν να αισθανθούν επιτυχημένα ξεπερνώντας τους άλλους (Παπαϊωάννου & Γούδας, 1994). Σύμφωνα με το δεύτερο τρόπο, τον προσανατολισμό στη δουλειά ή στο έργο (Nicholls, 1989), τα άτομα ενδιαφέρονται κυρίως να βελτιώσουν το επίπεδο της ικανότητάς τους και βάζουν στόχους που αφορούν την προσωπική τους βελτίωση. Τα κριτήρια της επιτυχίας ή της αποτυχίας είναι υποκειμενικά και εξαρτώνται από το αν το άτομο αντιλαμβάνεται ότι βελτιώθηκε ή έμαθε κάτι (Duda, 1992).

Ένα άτομο που είναι προσανατολισμένο στο έργο (task orientation) εστιάζεται στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στην εκμάθηση καινούργιων (Nicholls, 1984; 1989). Ένα άτομο που είναι προσανατολισμένο στο εγώ (ego orientation) αντιλαμβάνεται διαφορετικά την επιτυχία, καταβάλλει μικρότερη προσπάθεια για να την προσεγγίσει και επηρεάζεται από εξωτερικές αμοιβές. Όσο περισσότερο προσανατολισμένο προς το εγώ είναι το άτομο, για παράδειγμα όσο περισσότερο προσπαθεί να υπερτερήσει έναντι των φίλων του, τόσο περισσότερο πιστεύει ότι η προσπάθεια να ξεπεράσει τους άλλους μπορεί να οδηγήσει στην επιτυχία. Αντίθετα, όσο περισσότερο προσανατολισμένο είναι στη δουλειά τόσο περισσότερο πιστεύει ότι η επιτυχία εξαρτάται από την προσπάθεια, το ενδιαφέρον και την επιδίωξη να μάθει καινούργιες δεξιότητες (Treasure & Roberts, 1995). Ο προσανατολισμός στη δουλειά αυξάνει τη διάθεση για συμμετοχή, την προσπάθεια επίτευξης των στόχων του μαθήματος και δυναμώνει την πεποίθηση ότι η επιτυχία είναι αποτέλεσμα ενδιαφέροντος, προσπάθειας και συνεργασίας (Duda, 1989a; Papaioannou & McDonald, 1993; Walling & Duda, 1995).

Πολλές έρευνες τα τελευταία χρόνια στον τομέα του αθλητισμού (Duda, Chi, Newton, Walling, & Catley, 1995; Newton & Duda, 1993; 1999; Walling, Duda, & Chi, 1993), της αναψυχής (Hom, Duda, & Miller, 1993; Μουστάκα & Βλαχόπουλος, 2004) και της σχολικής φυσικής αγωγής (Duda & Nicholls, 1992; Vlachopoulos & Biddle, 1996) έχουν εξετάσει τη θεωρία των στόχων επίτευξης και ιδιαίτερα τη σχέση των προσωπικών προσανατολισμών με την ευχαρίστηση και την εσωτερική παρακίνηση από τη δραστηριότητα. Κοινό σημείο όλων αυτών των ερευνών ήταν η υψηλή θετική σχέση του προσανα-

νατολισμού στο έργο με το ενδιαφέρον και την ευχαρίστηση στη δραστηριότητα, ενώ ο προσανατολισμός στο εγώ είχε αρνητική σχέση με την ευχαρίστηση και θετική συσχέτιση με υψηλά επίπεδα γνωστικού άγχους, πλήξης και ανησυχίας.

Ελάχιστες έρευνες όμως στο χώρο της φυσικής αγωγής και του αθλητισμού, έχουν εξετάσει τη σχέση ανάμεσα στην ηθική συμπεριφορά και τους ψυχολογικούς παράγοντες της εσωτερικής παρακίνησης, του κλίματος παρακίνησης και των στόχων επίτευξης. Οι περισσότερες από αυτές τις μελέτες έχουν βρει ότι ο προσανατολισμός στο έργο σχετίζεται σημαντικά με θετικές ηθικές λειτουργίες της συμπεριφοράς, ενώ ο προσανατολισμός στο εγώ φαίνεται να σχετίζεται περισσότερο με αντιαθλητικές συμπεριφορές (Dunn & Dunn, 1999; Πρώιος, Αθαναηλίδης, & Ζαρότης, 2004; Treasure, Roberts, & Standage, 1998). Οι Butcher και Schneider (2001) αναφέρουν συγκεκριμένα ότι «η διδασκαλία του τίμιου παιχνιδιού σα σεβασμός προς το παιχνίδι αυξάνει την εσωτερική παρακίνηση και η διδασκαλία για αύξηση της εσωτερικής παρακίνησης αυξάνει τις συμπεριφορές του τίμιου παιχνιδιού» (σε Morgan, Meier, & Schneider, 2001, p. 45). Υπάρχουν όμως και άλλες μελέτες, οι οποίες ισχυρίζονται ότι ο προσανατολισμός στο έργο δε σχετίζεται σημαντικά με ηθικές λειτουργίες (Kavussanou, 1997; Stephens & Bredemeier, 1996).

Τέλος, πρέπει να τονισθεί ότι η ανάπτυξη της ηθικής συμπεριφοράς είναι ιδιαίτερα σημαντική για την κοινωνία. Η φυσική αγωγή και ο αθλητισμός σύμφωνα με τους Shields & Bredemeier (1995) αποτελεί το ιδανικότερο περιβάλλον για την ανάπτυξη της ηθικής. Οι ευκαιρίες που προσφέρει η φυσική αγωγή και ο αθλητισμός στους μαθητές και στους αθλητές αντιστοίχα, για να αναπτύξουν προσωπικές και κοινωνικές αξίες, είναι μεγάλες. Ο σεβασμός προς τους άλλους, η αναγνώριση της ανωτερότητας των άλλων, η τιμότητα, η αποδοχή της νίκης ή της ήττας, είναι αξίες που υφίστανται τόσο στα αθλήματα όσο και στην κοινωνική ζωή (Shields & Bredemeier, 1995).

Με βάση τα παραπάνω, σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει εάν οι ψυχολογικοί παράγοντες της ικανοποίησης από το μάθημα, του κλίματος παρακίνησης και των στόχων επίτευξης σχετίζονται θετικά ή αρνητικά με την ηθική συμπεριφορά μαθητών και μαθητριών γυμνασίου στο μάθημα της φυσικής αγωγής και εάν αποτελούν σημαντικούς παράγοντες πρόβλεψης της. Επίσης, εάν υπάρχουν διαφορές στην ηθική συμπεριφορά των μαθητών και μαθητριών γυμνασίου και εάν οι διαφορές αυτές προκύπτουν εξαιτίας της επίδρασης των ανεξάρτητων παραγόντων φύλο (αγόρια, κορίτσια) και τάξη (Α', Β', Γ' γυμνασίου).

Μέθοδος και Διαδικασία

Συμμετέχοντες

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 525 μαθητές και μαθήτριες της πρώτης (n=190), δευτέρας (n=128) και τρίτης (n=207) γυμνασίου από 5 σχολεία μιας πόλης της Θεσσαλίας. Οι συμμετέχοντες ήταν αγόρια (n= 275) και κορίτσια (n= 300), ηλικίας 12-15 ετών (M=14.03, SD=.87). Τα παιδιά συμμετείχαν εθελοντικά στην έρευνα, αφού προηγουμένως πληροφορήθηκαν ότι τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και εμπιστευτικά. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας περιορίζονται επομένως στις συγκεκριμένες ηλικιακές κατηγορίες.

Όργανα Μέτρησης

α) *Ευχαρίστηση-Ικανοποίηση από το μάθημα της Φυσικής Αγωγής (lesson satisfaction in Physical Education)*. Για τη μέτρηση της ευχαρίστησης-ικανοποίησης από το μάθημα της φυσικής αγωγής χρησιμοποιήθηκε η «Κλίμακα Ικανοποίησης» (*Lesson Satisfaction Scale in Physical Education*) των Duda και Nicholls (1992), η οποία έχει προσαρμοσθεί με επιτυχία στην ελληνική γλώσσα από τους Παραιοαννου, Milosis, Kosmidou και Tsigilis (2002). Αποτελείται από πέντε (5) ερωτήσεις (π.χ. «Στο μάθημα της φυσικής αγωγής... βρίσκω το μάθημα ενδιαφέρον») και οι μαθητές και μαθήτριες απαντούν σε μια πενταβάθμια κλίμακα Likert από το 1 (διαφωνώ απόλυτα) έως το 5 (συμφωνώ απόλυτα).

β) *Αντίληψη Κλίματος Παρακίνησης στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής (perceived motivational climate in Physical Education classes)*. Το ερωτηματολόγιο «Αντίληψης Κλίματος Παρακίνησης στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής» LAPOPEQ (*Learning and Performance Orientations in Physical Education Classes Questionnaire*) του Παραιοαννου (1998) χρησιμοποιήθηκε για τη μελέτη της αντίληψης των παιδιών σχετικά με τον προσανατολισμό του μαθηματος της Φυσικής Αγωγής στη μάθηση ή την επίδοση. Αποτελείται από δύο παράγοντες και δεκατρείς (13) ερωτήσεις. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει επτά (7) ερωτήσεις για την αξιολόγηση του κλίματος παρακίνησης με έμφαση στη *μάθηση* (π.χ. «Σ' αυτή την τάξη γυμναστικής... ο/η γυμναστής ικανοποιείται περισσότερο όταν οποιοσδήποτε μαθητής μαθαίνει κάτι καινούργιο») και έξι (6) ερωτήσεις για την αξιολόγηση του κλίματος παρακίνησης με έμφαση στην *επίδοση* (π.χ. «Σ' αυτή την τάξη γυμναστικής... ο/η γυμναστής επαινεί τους μαθητές ή τις μαθήτριες όταν τα καταφέρνουν καλύτερα από τους συμμαθητές ή συμμαθήτριές τους»). Οι απαντήσεις δίνονται σε μια πενταβάθμια κλίμακα Likert από το 1 (διαφωνώ απόλυτα) έως το 5 (συμφωνώ απόλυτα). Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο έχει χρησιμοποιηθεί

με επιτυχία και σε άλλη έρευνα στο χώρο της φυσικής αγωγής (Παρασκευοπούλου, 2005).

γ) *Στόχοι Επίτευξης (goal orientations)*. Το ερωτηματολόγιο των «Στόχων Επίτευξης» ή «Προσωπικών Προσανατολισμών» (*TEOSQ: Task & Ego Orientation in Sport Questionnaire*) χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση των προσωπικών προσανατολισμών των μαθητών και μαθητριών. Έχει προέλθει από τη δουλειά της Duda (1989a) και αποτελείται από δύο παράγοντες: προσανατολισμός στη δουλειά (στο έργο) και προσανατολισμός στο εγώ, με δεκατρείς (13) συνολικά ερωτήσεις (π.χ. «Αισθάνομαι απόλυτα επιτυχημένος ή επιτυχημένη στο μάθημα φυσικής αγωγής όταν... μαθαίνω μια νέα άσκηση και αυτό με κάνει να ασκηθώ περισσότερο»). Οι απαντήσεις των παιδιών δίνονται σε μια πενταβάθμια κλίμακα Likert από το 1 (διαφωνώ απόλυτα) έως το 5 (συμφωνώ απόλυτα). Αυτές οι κλίμακες έχουν δοκιμασθεί με επιτυχία στην ελληνική γλώσσα σε διάφορες έρευνες (Papaioannou & McDonald, 1993; Papaioannou & Theodorakis, 1996; Digelidis & Papaioannou, 1999; Διγγελίδης & Παπαϊωάννου, 2002).

δ) *Ηθική Συμπεριφορά στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής (fair play in Physical Education)*. Το ερωτηματολόγιο «Τίμιο Παιχνίδι στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής» (*Fair Play in Physical Education*) των Χασάνδρα, Γούδα, Χατζηγεωργιάδη και Θεοδωράκη (2002) χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση της ηθικής συμπεριφοράς των μαθητών και μαθητριών στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δεκαέξι (16) θέματα (π.χ. «Όταν παίζουμε παιχνίδια ... μιλάω άσχημα στους αντιπάλους») που αξιολογούν τέσσερις παράγοντες του τίμιου παιχνιδιού: *τέχνη νίκης* (ο αθλητής χρησιμοποιεί στρατηγικές για να κερδίσει πλεονέκτημα χωρίς όμως αυτό να θεωρείται παραβίαση κανόνα, π.χ. προσπαθεί να εκνευρίσει τους αντιπάλους μιλώντας τους άσχημα), *σεβασμός στους συμπαίκτες* (ο αθλητής σέβεται, βοηθάει επιβραβεύει τους συμπαίκτες του), *κλέψιμο* (ο αθλητής με πρόθεση προσπαθεί να παραβιάσει τους

κανονισμούς) και *σεβασμός στις τοπικότητες* (ο αθλητής σέβεται τις τοπικές κοινωνικές συμπεριφορές, π.χ. χειραψίες πριν και μετά το παιχνίδι). Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων δίνονται σε μια πενταβάθμια κλίμακα Likert από το 1 (πότε) έως το 5 (πάντα). Στην παρούσα έρευνα, οι τέσσερις παράγοντες του ερωτηματολογίου παραγοντοποιήθηκαν σε δύο. Συγκεκριμένα, ο σεβασμός στις τοπικότητες και ο σεβασμός στους συμπαίκτες αποτέλεσαν το πρώτο παράγοντα, ο οποίος ονομάστηκε *θετικές αθλητικές συμπεριφορές* (8 ερωτήσεις) και αναφέρεται φυσικά στις συμπεριφορές αυτές οι οποίες αυξάνουν το επίπεδο της ηθικής και είναι επιθυμητό να εμφανίζονται οι μαθητές και οι μαθήτριες στο μάθημα της φυσικής αγωγής, ενώ η τέχνη νίκης και το κλέψιμο αποτέλεσαν τον δεύτερο παράγοντα, ο οποίος ονομάστηκε *αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές* (8 ερωτήσεις) και αναφέρεται στις συμπεριφορές εκείνες που μειώνουν το επίπεδο της ηθικής και δεν είναι επιθυμητό να εμφανίζονται οι μαθητές και οι μαθήτριες στο μάθημα της φυσικής αγωγής.

Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων έγινε από τα παιδιά σε ώρες μαθημάτων φυσικής αγωγής και η διάρκεια συμπλήρωσής τους ήταν από 8-10 λεπτά. Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου SPSS 12.0 for Windows.

Αποτελέσματα

Αξιοπιστία

Η δομική εγκυρότητα των ερωτηματολογίων εξετάστηκε με τη διερευνητική παραγοντική ανάλυση (exploratory factor analysis), ενώ η εσωτερική συνοχή των παραγόντων που εμφανίστηκαν με τον συντελεστή άλφα του Cronbach (Cronbach, 1951). Παρακάτω, παρουσιάζονται αναλυτικά οι μέσοι όροι, οι τυπικές αποκλίσεις και οι δείκτες εσωτερικής συνοχής άλφα του Cronbach ανά κλίμακα του ερωτηματολογίου (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις και δείκτες εσωτερικής συνοχής α-Cronbach.

	M	SD	α-Cronbach
Ικανοποίηση από το μάθημα	4.15	.76	.81
Κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη μάθηση	4.01	.70	.76
Κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην επίδοση	2.65	.82	.68
Προσανατολισμός στο έργο	3.98	.76	.80
Προσανατολισμός στο εγώ	2.81	.96	.82
Θετικές αθλητικές συμπεριφορές	3.92	.86	.83
Αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές	2.23	1.12	.91

Πίνακας 2. Συσχετίσεις μεταξύ των παραγόντων των ερωτηματολογίων.

	1	2	3	4	5	6
1. Ικανοποίηση από το μάθημα						
2. Κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη μάθηση	.56**					
3. Κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην επίδοση	-.04	-.16**				
4. Προσανατολισμός στο έργο	.57**	.57**	-.09*			
5. Προσανατολισμός στο εγώ	.04	-.04	.48**	.03		
6. Θετικές αθλητικές συμπεριφορές	.34**	.33**	-.12**	.38**	-.16**	
7. Αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές	-.23**	-.16**	.34**	-.18**	.40**	-.48**

** $p < .001$, * $p < .05$

Συσχετίσεις

Τα παραπάνω αποτελέσματα υποστηρίζουν επαρκώς την δομική εγκυρότητα των ερωτηματολογίων της παρούσας έρευνας. Για τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των θετικών και αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών του ερωτηματολογίου του τιμίου παιχνιδιού και των μεταβλητών της ικανοποίησης από το μάθημα, του κλίματος παρακίνησης και των στόχων επίτευξης εφαρμόστηκε ανάλυση συσχέτισης (correlation), χρησιμοποιώντας το δείκτη r του Pearson.

Από τα αποτελέσματα της εξέτασης των συσχετίσεων (Πίνακας 2) φάνηκε ότι υπήρχε στατιστικά σημαντική, μέτρια, θετική συσχέτιση μεταξύ των θετικών αθλητικών συμπεριφορών και: α) της ικανοποίησης από το μάθημα, του κλίματος παρακίνησης με έμφαση στη μάθηση και του στόχου επίτευξης με προσανατολισμό στο έργο. Αντίθετα, ο παράγοντας αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές εμφάνισε στατιστικά σημαντική, μέτρια, θετική συσχέτιση με το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην επίδοση και το στόχο επίτευξης με προσανατολισμό στο εγώ. Επίσης, βρέθηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική, μέτρια, θετική συσχέτιση της ικανοποίησης από το μάθημα με το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη μάθηση και το στόχο επίτευξης με προσανατολισμό στο έργο. Το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη μάθηση σχετιζόταν σημαντικά με το στόχο επίτευξης προσανατολισμένο στο έργο, ενώ το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην επίδο-

ση σχετιζόταν σημαντικά με το στόχο επίτευξης προσανατολισμένο στο εγώ. Τέλος, μεταξύ θετικών και αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών βρέθηκε στατιστικά σημαντική, μέτρια, αρνητική συσχέτιση.

Αποτελέσματα βηματικής ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης

Για να εξετασθεί περαιτέρω η σχέση και ο βαθμός συμμετοχής της κάθε μεταβλητής στην πρόβλεψη στις θετικές και αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές έγινε βηματική ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης (stepwise multiple regression analysis). Η συγκεκριμένη στατιστική διαδικασία είναι ένας τρόπος επιλογής παραγόντων πρόβλεψης μιας συγκεκριμένης εξαρτημένης μεταβλητής με βάση στατιστικά κριτήρια. Συγκεκριμένα, προσδιορίζει ποια μεταβλητή αποτελεί τον καλύτερο παράγοντα πρόβλεψης, ποια το δεύτερο καλύτερο, κλπ.

Στη βηματική ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης για την εξαρτημένη μεταβλητή θετικές αθλητικές συμπεριφορές, πρώτα προστέθηκε η μεταβλητή προσανατολισμός στο έργο, η οποία είναι υπεύθυνη για το 14.1% της διακύμανσης στις θετικές αθλητικές συμπεριφορές ($F_{1,523}=85.94, p<.001$). Κατόπιν, προστέθηκε ο προσανατολισμός στο εγώ και είναι υπεύθυνος για το άλλο 3.1% της διακύμανσης ($F_{2,522}=54.39, p<.001$). Στη συνέχεια προστέθηκε και η μεταβλητή ικανοποίηση από το μάθημα, η οποία πρόσθεσε άλλο ένα 2.7% επιρροής στη διακύμανση ($F_{3,521}=43.15, p<.001$). Τέλος, προστέθηκε και ο παράγοντας κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη μάθηση, ο

Πίνακας 3. Βηματική ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης μεταβλητών πρόβλεψης για τις θετικές αθλητικές συμπεριφορές (περιλαμβάνονται μόνο οι σημαντικές μεταβλητές πρόβλεψης).

	R ²	R ² Change	F change value	B	Standard Error b	Beta	t
Προσανατολισμός στο έργο	.14	.14	85.94	.26	.06	.23***	4.49
Προσανατολισμός στο εγώ	.17	.03	19.75	-.16	.04	-.17***	-4.42
Ικανοποίηση από το μάθημα	.20	.03	17.28	.18	.06	.16**	3.19
Κλίμα παρακίνησης στη μάθηση	.21	.01	4.20	.13	.06	.11*	2.05

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

Πίνακας 4. Βηματική ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης μεταβλητών πρόβλεψης για τις αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές (περιλαμβάνονται μόνο οι σημαντικές μεταβλητές πρόβλεψης).

	R ²	R ² change	F change-value	B	Standard error b	Beta	t
Προσανατολισμός στο εγώ	.16	.16	95.83	.37	.05	.32*	7.26
Ικανοποίηση από το μάθημα	.21	.06	39.57	-.34	.06	-.24*	-6.13
Κλίμα παρακίνησης στην επίδοση	.24	.03	17.11	.25	.06	.18*	4.14

* $p < .001$

οποίος είναι υπεύθυνος για άλλο 0.6% της διακύμανσης ($F_{4,520}=33.61, p<.001$). Οι υψηλότερες τιμές στις θετικές αθλητικές συμπεριφορές φαίνεται ότι συσχετίζονται με υψηλότερες τιμές στο προσανατολισμό στο έργο, στην ικανοποίηση από το μάθημα, στο κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη μάθηση και με χαμηλότερες τιμές στο προσανατολισμό στο εγώ (Πίνακας 3).

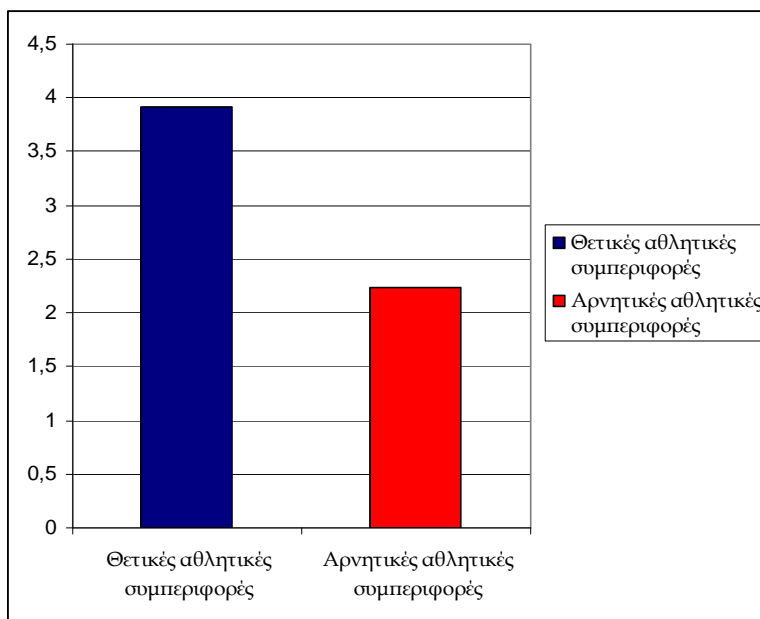
Στη βηματική ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης για την εξαρτημένη μεταβλητή αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές, πρώτα προστέθηκε η μεταβλητή προσανατολισμός στο εγώ, η οποία είναι υπεύθυνη για το 15.5% της διακύμανσης στις αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές ($F_{1,523}=95.82, p<.001$). Στη συνέχεια προστέθηκε και η μεταβλητή ικανοποίηση από το μάθημα, η οποία πρόσθεσε άλλο ένα 6% επιρροής στη διακύμανση ($F_{2,522}=71.23, p<.001$). Τέλος, προστέθηκε και ο παράγοντας κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην επίδοση, ο οποίος είναι υπεύθυνος για άλλο 2.5% της διακύμανσης ($F_{3,521}=52.43, p<.001$). Οι υψηλότερες τιμές στις αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές φαίνεται ότι συσχετίζονται με υψηλότερες τιμές στο προσανατολισμό στο εγώ, στο κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην επίδοση και με χαμηλότερες τιμές στην ικανοποίηση από το μάθημα (Πίνακας 4).

Αποτελέσματα t-test για εξαρτημένα δείγματα

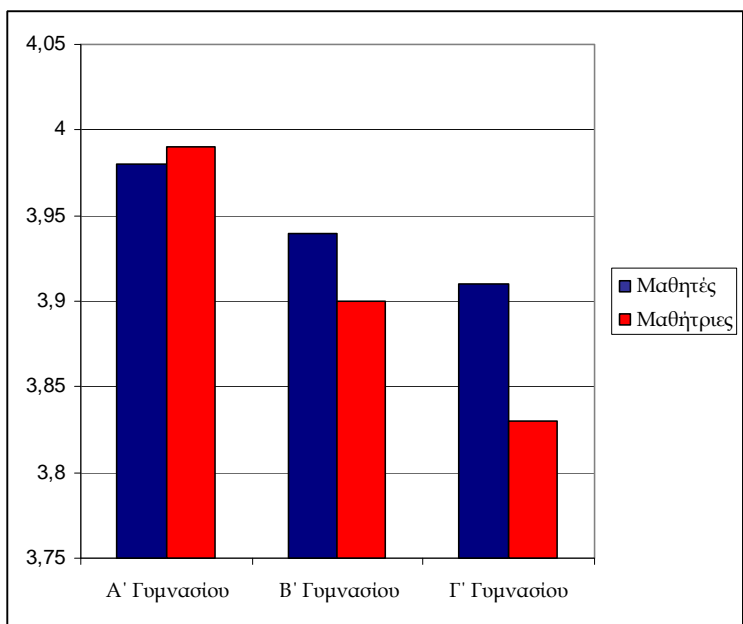
Για να εξεταστούν οι διαφορές μεταξύ των μέσων όρων των θετικών και των αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών του δείγματος πραγματοποιήθηκε η ανάλυση t-test για εξαρτημένα δείγματα (paired samples t-test). Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των μέσων όρων των θετικών αθλητικών συμπεριφορών και των μέσων όρων των αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών ($t_{524}=22.64, p<.001$) του δείγματος (Σχήμα 1). Συγκεκριμένα, ο μέσος όρος των θετικών αθλητικών συμπεριφορών ($M=3.92, SD=.86$) του δείγματος ήταν σημαντικά μεγαλύτερος από τον μέσο όρο των αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών τους ($M=2.23, SD=1.12$).

Αποτελέσματα ανάλυσης διακύμανσης Two-Way Ανοva

Για τον εντοπισμό των στατιστικά σημαντικών διαφορών μεταξύ των μέσων όρων των θετικών και αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών εξαιτίας της επίδρασης των ανεξάρτητων μεταβλητών φύλο και τάξη έγινε ανάλυση διακύμανσης για ανεξάρτητες μετρήσεις ως προς δύο παράγοντες (Two-Way Ανοva,

Σχήμα 1. Μέσοι όροι των θετικών και αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών του δείγματος.

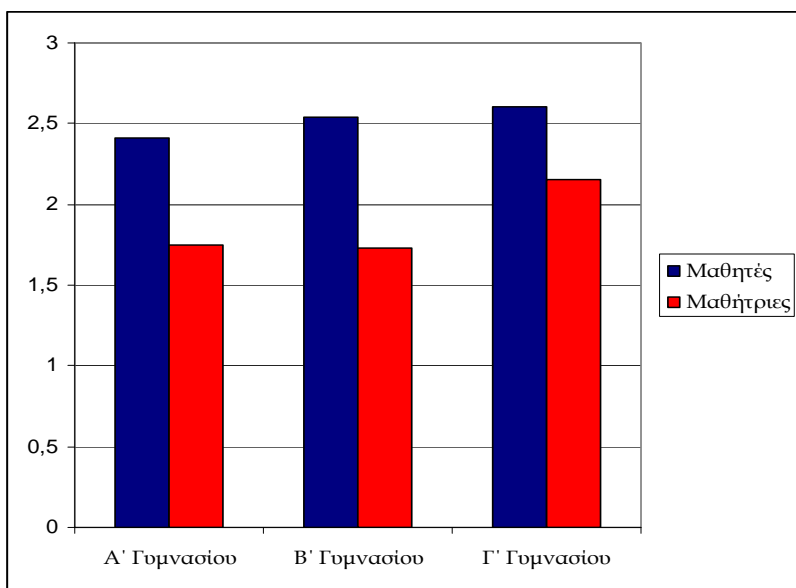
Σχήμα 2. Μέσοι όροι των θετικών αθλητικών συμπεριφορών ως προς το φύλο και την τάξη.

μοντέλο 2Χ3). Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκαν δύο αναλύσεις διακύμανσης για ανεξάρτητες μετρήσεις ως προς δύο παράγοντες, η μια ανάλυση έγινε για τις θετικές αθλητικές συμπεριφορές και η άλλη για τις αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές του ερωτηματολογίου του τίμιου παιχνιδιού.

Από την ανάλυση διακύμανσης ως προς δύο παράγοντες για την εξαρτημένη μεταβλητή θετικές αθλητικές συμπεριφορές διαπιστώθηκε ότι: α) δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ των παραγόντων φύλο και τάξη ως προς την εξαρτημένη μεταβλητή θετικές αθλητικές συμπεριφορές ($F_{2,519}=0.16, p>.05$), β) δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του παράγοντα φύλο

($F_{1,519}=0.26, p>.05$) και γ) δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του παράγοντα τάξη ($F_{2,519}=0.80, p>.05$). Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις θετικές αθλητικές συμπεριφορές μεταξύ των δύο φύλων (αγόρια, κορίτσια) και μεταξύ των τάξεων (Α', Β' και Γ' Γυμνασίου), ωστόσο ο μέσος όρος των μαθητών και μαθητριών στις θετικές αθλητικές συμπεριφορές φαίνεται να μειώνεται σταδιακά καθώς αλλάζουν σχολική τάξη και μεγαλώνουν ηλικιακά (Σχήμα 2).

Από την ανάλυση διακύμανσης ως προς δύο παράγοντες για την εξαρτημένη μεταβλητή αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές διαπιστώθηκε ότι: α) δεν

Σχήμα 3. Μέσοι όροι των αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών ως προς το φύλο και την τάξη.

υπάρχει στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο παραγόντων φύλο και τάξη ως προς την εξαρτημένη μεταβλητή *αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές* ($F_{2,519}=1.23, p>.05$), β) υπάρχει στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του παράγοντα φύλο ($F_{1,519}=44.37, p<.001$) και γ) υπάρχει στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του παράγοντα τάξη ($F_{2,519}=4.12, p<.05$). Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις *αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές* τόσο μεταξύ των δύο φύλων (αγόρια, κορίτσια) όσο όμως και μεταξύ των τάξεων (Α', Β' και Γ' Γυμνασίου). Τα αγόρια ($M=2.51, SD=1.18$) φαίνεται ότι εμφανίζουν υψηλότερες τιμές *αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών* σε σχέση με τα κορίτσια ($M=1.92, SD=.96$). Επιπλέον, οι μαθητές και οι μαθήτριες της Γ' γυμνασίου ($M=2.36, SD=1.12$) φαίνεται ότι εμφανίζουν περισσότερες *αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές* από αυτές των μαθητών και μαθητριών της Α' ($M=2.13, SD=1.12$) και Β' ($M=2.17, SD=1.10$) γυμνασίου αντίστοιχα. Συνεπώς, ο μέσος όρος των μαθητών και μαθητριών στις *αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές* φαίνεται να αυξάνεται σταδιακά καθώς αλλάζουν σχολική τάξη και μεγαλώνουν ηλικιακά (Σχήμα 3).

Συζήτηση

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει εάν οι ψυχολογικοί παράγοντες της ικανοποίησης από το μάθημα, του κλίματος παρακίνησης και των στόχων επίτευξης σχετίζονται θετικά ή αρνητικά με την ηθική συμπεριφορά μαθητών και μαθητριών γυμνασίου στο μάθημα της φυσικής αγωγής και εάν αποτελούν σημαντικούς παράγοντες πρόβλεψης της. Επίσης, εάν υπάρχουν διαφορές στην ηθική συμπεριφορά των μαθητών και μαθητριών γυμνασίου και εάν οι διαφορές αυτές προκύπτουν εξαιτίας της επίδρασης των ανεξάρτητων παραγόντων φύλο (αγόρια, κορίτσια) και τάξη (Α', Β', Γ' γυμνασίου).

Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι οι *θετικές αθλητικές συμπεριφορές* σχετίζονται σημαντικά με την *ικανοποίηση* από το μάθημα, το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη *μάθηση* και το προσανατολισμό στο *έργο*, ενώ αντίθετα οι *αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές* σχετίζονται με το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην *επίδοση* και το προσανατολισμό στο *εγώ*. Επίσης, ο προσανατολισμός στο *έργο*, ο προσανατολισμός στο *εγώ*, η *ικανοποίηση* από το μάθημα και το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη *μάθηση* αποτελούν σημαντικούς παράγοντες πρόβλεψης των *θετικών αθλητικών συμπεριφορών*, ενώ αντίθετα, ο προσανατολισμός στο *εγώ*, η *ικανοποίηση* από το μάθημα και το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην *επίδοση* αποτελούν σημαντικούς παράγοντες πρόβλεψης των *αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών*.

Τα δεδομένα αυτά συμφωνούν με προηγούμενες έρευνες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι το τίμιο παιχνίδι, η θετική δηλαδή αθλητική συμπεριφορά, σχετίζεται θετικά με το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στη *μάθηση* (Πρώιος κ.ά., 2004) και το στόχο επίτευξης με προσανατολισμό στο *έργο* (Dunn & Dunn, 1999). Συμφωνούν επίσης και με προηγούμενους ερευνητές, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το χαμηλό επίπεδο ηθικότητας, η αρνητική δηλαδή αθλητική συμπεριφορά σχετίζεται θετικά με το κλίμα παρακίνησης με έμφαση στην *επίδοση* (Treasure et al., 1998) και το στόχο επίτευξης με προσανατολισμό στο *εγώ* (Kavussanu & Roberts, 1998; Πρώιος, 2003; Stephens, 1993). Τα παραπάνω αποτελέσματα δε συμφωνούν φυσικά με άλλους ερευνητές, οι οποίοι υποστηρίζουν σε έρευνές τους ότι ο προσανατολισμός στο *έργο* δε σχετίζεται σημαντικά με θετικές, ηθικές συμπεριφορές (Kavussanou, 1997; Stephens & Bredemeier, 1996).

Από τη στατιστική ανάλυση φαίνεται επίσης, ότι τα παιδιά του γυμνασίου εμφανίζουν περισσότερες *θετικές* και λιγότερες *αρνητικές* αθλητικές συμπεριφορές. Ο μέσος όρος εμφάνισης *θετικών αθλητικών συμπεριφορών* των μαθητών και μαθητριών μειώνεται σταδιακά (χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά) καθώς αλλάζουν σχολική τάξη και μεγαλώνουν ηλικιακά. Τα αγόρια έχουν υψηλότερες τιμές εμφάνισης *αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών* σε σχέση με τα κορίτσια. Τέλος, ο μέσος όρος εμφάνισης *αρνητικών αθλητικών συμπεριφορών* των μαθητών και μαθητριών αυξάνεται σταδιακά καθώς αλλάζουν σχολική τάξη και μεγαλώνουν ηλικιακά. Τα παραπάνω αποτελέσματα επιβεβαιώνουν προηγούμενες έρευνες οι οποίες βρήκαν διαφορές ως προς το φύλο του δείγματος, με τα αγόρια να εμφανίζουν περισσότερες *αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές* σε σχέση με τα κορίτσια, τόσο στο μάθημα της φυσικής αγωγής (Bredemeier, 1994; 1995), όσο και στο χώρο του αθλητισμού (Bredemeier & Shields, 1984a, 1984b; 1986). Το αποτέλεσμα αυτό έρχεται σε αντίθεση με άλλες έρευνες στο χώρο της φυσικής αγωγής και του αθλητισμού, οι οποίες δεν αποκάλυψαν σημαντικές διαφορές μεταξύ αθλητών και μη αθλητών (Beller & Stoll, 1995; Hall, 1981) ή μεταξύ των δύο φύλων (Proios, 2005).

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας πιθανότατα να οφείλονται στον δασκαλοκεντρικό χαρακτήρα του ελληνικού σχολείου, στην μη εφαρμογή οργανωμένων προγραμμάτων ηθικής ανάπτυξης, στην έλλειψη επιμόρφωσης των καθηγητών φυσικής αγωγής σε θέματα ανάπτυξης της ηθικής συμπεριφοράς, στα πρότυπα βίας που προβάλλονται συνεχώς από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και στην γενικότερη κάμψη της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας σε θέματα ηθικών αξιών.

Για την καλύτερη λειτουργία του μαθήματος της φυσικής αγωγής και την ανάπτυξη και διατή-

ρηση του ηθικού διαλογισμού των παιδιών σε υψηλά επίπεδα πρέπει: α) να χρησιμοποιηθούν στο μάθημα της φυσικής αγωγής προγράμματα-μοντέλα, τα οποία να δίνουν έμφαση στη συναισθηματική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών. Τέτοια είναι το μοντέλο της προσωπικής και κοινωνικής υπευθυνότητας του Hellison (1985) «Teaching Personal and Social Responsibility (TPSR)» και το μοντέλο της αθλητικής εκπαίδευσης του Siedentop (1994) «Sport Education Model», β) να επιμορφωθούν οι καθηγητές φυσικής αγωγής σε θέματα ανάπτυξης της ηθικής συμπεριφοράς, γ) να υιοθετηθούν στο μάθημα της φυσικής αγωγής, τόσο από τους μαθητές, όσο και από τους καθηγητές, στόχοι με έμφαση στη μάθηση και την προσωπική βελτίωση, δ) να χρησιμοποιηθούν νέες, ευχάριστες, διασκεδαστικές και δημιουργικές ασκήσεις, οι οποίες δεν αυξάνουν τον ανταγωνισμό και μέθοδοι διδασκαλίας με μαθητοκεντρικό χαρακτήρα.

Οι προτάσεις για μελλοντικές έρευνες στο χώρο της φυσικής αγωγής και του αθλητισμού, που συνοπτικά παρουσιάζονται παρακάτω, προκύπτουν κυρίως από την υπάρχουσα βιβλιογραφία, αλλά και από την παρούσα έρευνα. Προτείνεται επομέ-

ως να εξεταστούν: α) οι τυχόν διαφορές στα επίπεδα της ηθικής συμπεριφοράς μεταξύ των δημοτικών, γυμνασίων και λυκείων για να αποκαλυφθούν σε μεγαλύτερο βαθμό τα επίπεδα και η πορεία του ηθικού διαλογισμού των μαθητών και μαθητριών στη σχολική τους ηλικία, β) η σχέση της ηθικής συμπεριφοράς στο μάθημα της φυσικής αγωγής και με άλλους παράγοντες, όπως είναι η αυτοαντίληψη, η ηθική ατμόσφαιρα κοκ., γ) το επίπεδο ηθικού διαλογισμού των καθηγητών φυσικής αγωγής, δ) η επίδραση των διαφορετικών μεθόδων διδασκαλίας στην ανάπτυξη της ηθικής των μαθητών, ε) η επίδραση των μέσων μαζικής ενημέρωσης στον ηθικό διαλογισμό των παιδιών, στ) η ύπαρξη διαφορών στον ηθικό διαλογισμό μεταξύ παιδιών ελληνικής καταγωγής και άλλων χωρών και ζ) οι διαφορές στον ηθικό διαλογισμό μεταξύ μαθητών που αθλούνται συστηματικά και οργανωμένα σε ένα αθλητικό σύλλογο και των μαθητών που δε συμμετέχουν σε οργανωμένες, εξωσχολικές αθλητικές δραστηριότητες. Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης προσφέρουν μια περιγραφική βάση για την περαιτέρω εξέλιξη της έρευνας στους χώρους της ηθικής συμπεριφοράς και της φυσικής αγωγής.

Σημασία για τη Φυσική Αγωγή

Ο καθορισμός των ψυχολογικών παραγόντων που σχετίζονται με την ηθική συμπεριφορά ενδεχομένως να δώσει επιπλέον στοιχεία για τους τρόπους που μπορεί η φυσική αγωγή να επιδράσει στην ηθική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών στο σχολείο. Τα αποτελέσματα των επιστημονικών ερευνών που αφορούν στο χώρο αυτό, κρίνονται ιδιαίτερα χρήσιμα για τον προσανατολισμό των δράσεων των καθηγητών Φυσικής Αγωγής και μπορούν να συμβάλλουν στον καλύτερο σχεδιασμό και τη βελτίωση της λειτουργίας του μαθήματος.

Σημασία για την Ποιότητα Ζωής

Η υιοθέτηση και ανάπτυξη ηθικών αθλητικών συμπεριφορών μέσα από το μάθημα της Φυσικής Αγωγής θα συμβάλλει: α) στη μείωση της βίας και της επιθετικότητας στους αθλητικούς χώρους και β) στη δημιουργία υπεύθυνων ατόμων οι οποίοι θα σέβονται τους κανόνες των αθλημάτων και γενικότερα της κοινωνίας. Αποτέλεσμα των δύο παραπάνω δεδομένων, θα είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων, εξαιτίας της μείωσης ή ακόμη και της εξαφάνισης των ανεπιθύμητων παραβατικών συμπεριφορών.

Βιβλιογραφία

- Beller, J., & Stoll, S. (1995). Moral development of high school athletes. *Journal of Pediatric Exercise, 7*, 352-363.
- Βοσνιάδου, Σ., (1992). *Κείμενα Εξελικτικής Ψυχολογίας, Τόμος Γ': Κοινωνική Ανάπτυξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Bredemeier, B. (1995). Divergence in children's moral reasoning about issues in daily life and sport specific contexts. *International Journal of Sport Psychology, 26*, 453-463.
- Bredemeier, B. (1994). Children's moral reasoning and their assertive, aggressive, and submissive tendencies in sport and daily life. *Journal of Sport & Exercise Psychology, 16*, 1-14.
- Bredemeier, B., & Shields, D. (1986). Moral growth among athletes and nonathletes: A comparative analysis. *Journal of Moral Education, 15*, 212-220.
- Bredemeier, B., & Shields, D. (1984a). Divergence in moral reasoning about sport and everyday life. *Sociology of Sport Journal, 1*, 348-357.
- Bredemeier, B., & Shields, D. (1984b). The utility of moral stage analysis in the investigation of athletic aggression. *Sociology of Sport Journal, 1*, 138-149.
- Butcher, R., & Schneider, A.J. (2001). Fair play as respect for the game. In: W.J. Morgan, K.V. Meier, & A.J. Schneider (Eds.), *Ethics in sport* (pp.21-48). Champaign, IL: Human Kinetics.

- Cronbach, L.J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16, 297-334.
- Deci, E.L. (1975). *Intrinsic motivation*. New York: Plenum.
- Deci, E.L., & Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Διγγελίδης, Ν., Κοτσάκη, Ζ., & Παπαϊωάννου, Α. (2005). Διαφορές μεταξύ Μαθητών Τμημάτων Αθλητικής Διευκόλυνσης Γυμνασίου και Λυκείου ως προς την Εσωτερική-Εξωτερική Παρακίνηση, τους Προσωπικούς Προσανατολισμούς, την Αντίληψη Αθλητικής Ικανότητας και το Κλίμα Παρακίνησης. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 3 (1), 77-89.
- Διγγελίδης, Ν., & Παπαϊωάννου, Α. (2004). Αναπτυξιακές διαφορές ως προς την προσπάθεια, τη διασκέδαση, τους στόχους επίτευξης, την αντίληψη κλίματος παρακίνησης και την αντίληψη εαυτού στο μάθημα της φυσικής αγωγής: Μια διαχρονική μελέτη τριών ετών. *Αθλητική Ψυχολογία*, 15, 3-16.
- Διγγελίδης, Ν., & Παπαϊωάννου, Α. (2002). Αλληλεπιδράσεις μεταξύ προσπάθειας, διασκέδασης, προσωπικών προσανατολισμών και αντίληψης κλίματος παρακίνησης στο μάθημα της φυσικής αγωγής. *Αθλητική Ψυχολογία*, 13, 35-55.
- Digelididis, N., & Papaioannou, A. (1999). Age-group differences in intrinsic motivation, goal orientations and perceptions of athletic competence, physical appearance and motivational climate in Greek physical education. *Scandinavian Journal of Medicine & Sports*, 9, 375-380.
- Duda, J.L. (1993). Goals: A social-cognitive approach to the study of achievement motivation in sport. In R.N. Singer, M. Murphey, & L.K. Tennant (Eds.), *Handbook of research on sport psychology*, (pp. 421-436). New York: MacMillan.
- Duda, J.L. (1992). Motivation in sport settings: a goal perspective approach. In: G. Roberts (Eds.), *Motivation in sport and exercise*, (pp. 57-91). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Duda, J.L. (1989a). Relationship between task and ego orientation and the perceived purpose of sport among high school athletes. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11, 318-335.
- Duda, J.L., Chi, L., Newton, M.L., Walling, M.D., & Catley, D. (1995). Task and ego orientation and intrinsic motivation in sport. *International Journal of Sport Psychology*, 26, 40-63.
- Duda, J.L., & Nicholls, J.G. (1992). Dimensions of achievement motivation in school-work and sport. *Journal of Educational Psychology*, 84 (3), 290-299.
- Dunn, J.G.H., & Dunn, J.C. (1999). Goal orientation, perceptions of aggression, and sportspersonship in elite male youth ice hockey Players. *The Sport Psychologist*, 13, 183-200.
- Dweck, C.S., & Leggett, E.L. (1998). A social-cognitive approach to motivation and personality. *Psychological Review*, 95, 256-273.
- Gilligan, C. (1982). *In a difference voice*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Gottfried, A.E. (1985). Academic intrinsic motivation in elementary and junior high school students. *Journal of Educational Psychology*, 20, 205-215.
- Goudas, M., Biddle, S., & Underwood, M. (1995). A prospective study of the relationships between motivational orientations and perceived competence with intrinsic motivation and achievement in a teacher education course. *Educational Psychology*, 15, 89-96.
- Hall, E.R. (1981). *Moral development levels of athletes in sport-specific and general social situations*. Unpublished Doctoral Dissertation, Texas Woman's University, Denton.
- Hansen, D., Stoll, S.K., & Beller, J. (2000). Fair play everyday: A sportsmanship training program for coaches. *Research Quarterly for Exercise and Sport Supplement*, 71 (1), A-101.
- Harrison, J., Blakemore, C.L., Buck, M.M., & Pellet, T.L. (1996). *Instructional strategies for secondary school physical education*. Dubuque, IA: Brown & Benchmark.
- Hellison, D. (1985). *Goals and strategies for teaching physical education*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Hoffman, M. (1992). Σκέψη, συναισθημα και συμπεριφορά στο πλαίσιο της ηθικής ανάπτυξης. Στο Σ. Βοσνιάδου (Εκδ.), *Κοινωνική Ψυχολογία*, (σελ. 76-100). Αθήνα: Gutenberg.
- Hom, H., Duda, J., & Miller, A. (1993). Correlates of goal orientations among young athletes. *Pediatric Exercise Science*, 5, 168-176.
- Kavussanou, M. (1997). *Moral functioning in sport: An achievement goal perspective*. Unpublished doctoral dissertation, University of Illinois at Urbana.
- Kavussanou, M., & Roberts, G.C. (1998). *Team norms and moral functioning in college athletes*. Paper presented to the North American Society of Sport Psychology and Physical Activity, Chicago.
- Martens, R. (1996). Turning kids on to Physical activity for a lifetime. *Quest*, Vol. 48.
- Morgan, W.J., Meier, K.V., & Schneider, A.J. (2001). *Ethics in Sport*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Μουστάκα, Φ., & Βλαχόπουλος, Σ. (2004). Η σχέση των προφίλ στόχων επίτευξης και της αντιλαμβανόμενης ικανότητας με την ευχαρίστηση στην άσκηση. *Αθλητική Ψυχολογία*, 15, 29-46.
- Μουτσαφτοή, Μ., & Δογάνης, Γ. (2002). Εργασίες που παρουσιάστηκαν τα τελευταία 15 χρόνια (1986-2000) σε Ελληνικά περιοδικά και συνέδρια με αντικείμενο θέματα αθλητικής ψυχολογίας. *Άθληση και Κοινωνία*, 31, 50-51.
- Μπαλασάς, Γ. (2003). *Ψυχοκινητικές παράμετροι που συνδέονται με τη διδασκαλία του μαθήματος της φυ-*

- σικής αγωγής στο σχολείο. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Newton, M., & Duda, J.L. (1999). The interaction of motivational climate, dispositional goal orientations, and perceived ability in predicting indices of motivation. *International Journal of Sport Psychology*, 30, 63-82.
- Newton, M., & Duda, J.L. (1993). The relationship of task and ego orientation to performance-cognitive content, affect, and attributions in bowling. *Journal of Sport Behavior*, 16, 209-220.
- Nicholls, J. (1992). The general and the specific in the development and expression of achievement motivation. In G. Roberts (Eds.), *Motivation in sport and exercise*, (pp. 31-56). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Nicholls, J. (1989). *The competitive ethos and democratic education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Nicholls, J. (1984). Achievement motivation: Conceptions of ability, subjective experience, task choice and performance. *Psychological Review*, 91, 328-346.
- Παπαϊωάννου, Α., & Γούδας, Μ. (1994). Η παρακίνηση στη φυσική αγωγή. *Αθληση & Κοινωνία*, 8, 69-77.
- Papaioannou, A. (1998). Student's perceptions of the physical education class environment for boys and girls and the perceived motivational climate. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 69 (3), 267-275.
- Papaioannou, A., & McDonald, A.I. (1993). Goal perspectives and purposes of physical education as perceived by Greek adolescents. *Physical Education Review*, 16, 41-48.
- Papaioannou, A., & Milosis, D., Kosmidou, E., & Tsigilis, N. (2002). Multidimensional structure of goal orientations: The importance of adopting a personal developmental goal in physical education. *Ψυχολογία*, 9, 494-513.
- Papaioannou, A., & Theodorakis, I. (1996). Attitudes, values, interest and goals: A test of three models for the prediction of intention of participation in physical education lessons. *International Journal of Sport Psychology*, 27, 383-399.
- Παρασκευοπούλου, Ε. (2005). *Τρόποι εκκίνησης του μαθήματος Φυσικής Αγωγής και Κλίμα Παρακίνησης*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
- Proios, M. (2005). Moral Development and Gender Differences in Sport. Στο Γ. Μπαλασάς, Μ. Πρώιος, Γ. Δογάνης & Δ. Μπαλασάς (2006). *Ηθική Ανάπτυξη και Φυσική Αγωγή-Αθλητισμός. Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 4 (2), 225-236.
- Proios, M., Doganis, G., & Athanailidis, I. (2004). Moral development and form of participation, type of sport, and sport experience. *Perceptual and Motor Skills*, 99, 633-642.
- Μπαλασάς, Γ., Πρώιος, Μ., Δογάνης, Γ., & Μπαλασάς, Δ. (2006). Ηθική Ανάπτυξη και Φυσική Αγωγή-Αθλητισμός. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 4(2), 225-236.
- Πρώιος, Μ. (2003). *Ψυχοκινητικές πτυχές της ηθικότητας στον αθλητισμό*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Πρώιος, Μ., Αθαναηλίδης, Ι., & Ζαρότης, Γ. (2004). Σχέση παρακίνησης και τιμίου φερσίματος. *Φυσική Αγωγή, Αθλητισμός, Υγεία*, 16-17, 117-125.
- Rees, C.R. (2000). School sports in America: The production of "winners" and "losers". *Perspectives: Interdisciplinary Series of Physical Education and Sport Science*, 1, 115-129.
- Ryan, R.M. (1982). Control and information in the interpersonal sphere: An extension of cognitive evaluation theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 450-461.
- Shields, D., & Bredemeier, B. (2000). Moral reasoning in the context of sport. Retrieved 2/10/2000, <http://uic.edu/~lnucci/MoralEd/Shields.htm>
- Shields, D., & Bredemeier, B. (1995). *Character development and physical activity*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Siedentop, D. (1994). *Sport education: Quality physical education through positive sport experiences*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Stephens, D.E. (1993). *Goal orientation and moral atmosphere in youth sport: An examination of lying, Hurting, and cheating behaviors in girls' soccer*. Unpublished doctoral dissertation, University of California at Berkeley.
- Stephens, D., & Bredemeier, B. (1996). Moral atmosphere and judgments about aggression in girls' soccer: Relationships among moral and motivational variables. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18, 158-173.
- Stoll, S.K., & Beller, J. (2000). Do sports build character? In J.R. Gerdy (Eds.), *Sports in school: The future of an institution* (pp. 18-30). New York: Teachers College Press.
- Treasure, D.C., & Roberts, G.C. (1995). Applications of achievement goal theory to physical education: Implications for enhancing motivation. *Quest*, 47, 475-489.
- Treasure, D.C., Roberts, G.C., & Standage, M. (1998). *Predicting sportpersonship: Interaction of achievement goals and perceptions of motivational climate*. Paper presented to the North American Society of Sport Psychology and Physical Activity, Chicago, IL.
- Vlachopoulos, S., & Biddle, S. (1996). Achievement goal orientations and intrinsic motivation in a

- track and field event in school physical education. *European Physical Education Review*, 8 (2), 177-188.
- Walling, M.D., & Duda, J.L. (1995). Goals and their associations with beliefs about success in and perceptions of the purposes of physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 18, 140-154.
- Walling, M.D., Duda, J.L., & Chi, L. (1993). The perceived motivational climate in sport questionnaire: construct and predictive validity. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 15, 172-183.
- Williams, L. (1994). Goal Orientations and Athletes' Preferences for Competence Information Sources. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 16, 416-430.
- Χασάνδρα, Μ. (2006). Η ανάπτυξη του «Ευ Αγωνίζεσθαι» στη Φυσική Αγωγή. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 4 (2), 211-224.
- Χασάνδρα, Μ., Γούδας, Μ., Χατζηγεωργιάδης, Α., & Θεοδωράκης, Γ. (2002). Ανάπτυξη ερωτηματολογίου για την αξιολόγηση του τίμιου παιχνιδιού (fair play) στη φυσική αγωγή για παιδιά δημοτικού σχολείου. *Αθλητική Ψυχολογία*, 13, 105-127.

